

Jia

Acc. n:r

2345

Upptecknat

av

Martin Larsson
sommaren 1929.

Tilda Danielsson

född 1864.

Vistelseort: Mistelås, Smål.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

När ett barn hade fötts, fick man akta sig för att Nyfött barn.
låta elden slockna i spisen, innan barnet var döpt. Man
brukade inte vänta mer än ett par dagar med att döpa det.

2345

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

När det led fram mot jul blev det bråttom i stugorna. Karlarna skyndade sig med tröskningen. Det ansågs nästan lite skamligt att inte bli färdig med tröskningen till jul. Mor hade inte minst att göra. Bl. a. vävde hon vadmal. Sogel skulle kokas, så att det räckte över hela julen ända till "beineraskesönda", som var söndagen efter trettondagen. Då skulle allt, som fanns kvar på benen, ätas upp.

På julafton hade man mycket att styra med. Nu fejades och skurades. Halmen i bäddarna byttes. Ved bars in för de första juldagarna. Efter kl. 12 fick ingen hugga mer. Man försökte skynda på så mycket som möjligt för att bli färdig tidigt med förberedelserna, för att sedan bli färdig under året och inte söla med arbetet och så där.

Julen i mitt
barndomshem.

Tröskning.

Väva.

Koka sogel.

Förberedelser
på julafton.

2345

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Man brukade julbada i köket. De små badade först i en liten balja, sedan kom turen till de äldre.

Julbad.

På golvet ströddes hackat gran- eller enris. Men under bordet skulle det vara rent, där fick man inte strö något ris. Juldagen eller annandagen skulle man titta under bordet. Man fick inte sopa där förr. De korn, som de då fanns mest av, skulle bli bäst äring.

Hackat granris.

Tyda.

På gödseln strödde man även hackat granris.

Hackat ris ströddes på golvet också vid andra högtider. Vid midsommar hade man björklöv på golvet och prydde för övrigt med löv överallt.

Björklöv vid midsommar.

Vid tröskeln vid verandan sattes granar upp. Det skulle vara lite högtidligt, ansåg man.

Granar vid verandatröskeln

2345 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Åt fåglarna fick man lov att ha en julkärve. Den sattes upp julafton, innan de gick in. Det skulle vara en stor neck och den fick sitta kvar, tills den var uppäten.

Julkärve.

Över julen skulle man ha en duk , juladuken, i taket. Man tog en stor, vit, grann duk och satte fast i taket över bordet. I varje hörn på duken fästes äpplen.

Juladuken i
taket.

Halmkrona hängdes upp i ett hästtagel. Den var lätt och gick jämt runt, stod aldrig still. I halmkronan lade man "nopper", röd, vit och blå bomull plockades sönder och lades i hörnen.

Halmkrona.

Som ljus användes talgljus. Om julljusen rann, fick man sorg under det kommande året. Om det bildades skare

Tydor.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

eller så där upptill på ljusen, skulle man få brev.

Julgranen kläddes med pappersremsor, som krusa- Julgran.
des. Av färgat papper klippte man allehanda figurer och
stjärnor, som hängdes upp i granen. Flaggor användes inte.
Karameller däremot hängde man i granen. De karameller,
som barnen hade fått förut under året, gömdes till jul-
granen. Far brukade skära ut grisar i pepparkakor och
sätta i granen. För länge sedan använde som stöd för
granen en liten pall med fyra fötter och med ett lagom
stort hål. Sedan började man med julgransfötter. På
kvällen dansade man sedan kring granen. Det blev ett
fasligt stim, när vi va' små.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

Vid 1-2-tiden doppade man i grytan. Man hade då gjort undan det mesta, gjort färdigt ute hos djuren och sedan var det bara lite smått kvar. Man doppade i grytan, innan man gjorde sig ren.

På julaftonen skulle julosten smakas. Senare på kvällen fick man lutfisk och gröt, äpplen och nötter. Risgryn och korngryn användes mycket förr. Till gröten rimmade man. En gång var en karl, som hette Jonas med hemma och då rimmades: Denna gröten är kokt i en gryta och inte i en säck. Gud välsigne både Jonas i Jonsbo och hans fru. I gröten lades ett russin eller en mandel. Den som fick den, blev först gift. Barnen hade julhögar, en liten ost på ett par kannor mjölk. På kvällen läste far julevangeliet.

Dopp i grytan.

Julaftons eftermiddag.

Tyda.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

Julklapparna lades i en korg. Man skrev inte vem de var ifrån. De fick man gissa sig till. Som julklappar använde man nyttiga pjäser, som de ändå skulle ha, t.ex. hemvävt, schalar, klänningar, vantar, strumpor o. s. v.

Julklappar

På kvällen gick de, som hade mod ut och tittade, hur andra hade det. Man hade nämligen gardinen uppfälld julkvällen.

Titta hos granne^{en}

Julnatten släckte man inte i spisen. Julljuset skulle likaledes brinna hela natten. Men detta togs bort av baronen. Han var rädd för eldsvåda.

Ljus brinnande julnatten.

Julaftonskvällen skulle man ha bomullskläder på sig för att få långt och bra lín följande år.

Bomullskläder på

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

Storm julanatten bådade sorg i kungahuset.

Tyda.

En julakväll såg min far en folksamling vid Jonsbo

Varsel.

Frampå vintern blev bonden där skadad av ett nerfallande träd, men han dog inte. Under det han var sjuk, var mycket folk där.

Före ottan skulle djuren ha foder. $\frac{1}{2}$ 5 begav man sig Juldagen. iväg till julottan, med bloss. På hemvägen blev det alltid kappkörning, ty den som kom hem först, skulle få bärgat först. Blossen stacks ner i snön i en åker och släcktes.

Under juldagen fick man inte vila eller sova, ty då skulle man bli trött och lat hela året. Inte heller arbetade man, utan sysselsatte sig med tidsfördriv.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

På julagillena bjöd man ihop vännerna. Man satt Julgille.
kring bord. Var och en hade en tallrik med bröd och sogel
på.

Det var en gång en farbror, som fick för sig, att
han skulle bjuda gårdsbarna på kalas juldagens eftermiddag.
Han tyckte det var så långsamt.

Rätterna på julakalas voro många. Kaffe, kakor,
gröt, fisk, stuvade ärter eller bönor, soppa, kräm, pann-
kaka, dricka.

Före jul gick klockarn omkring och tog upp sin
tinne. Det var visst, vissa kappar han skulle ha, men de
var så liberala, att de ofta gav honom mer. Han hade med
sig en liten drög att forsla det erhållna på. När han
kom och tog upp, skulle han ha mat och sup. Så åt han
sig mätt, var han kom.

Klockarn tar upp
sin "tinne"

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

Det var också många fattiga, som gick omkring före jul och bad om julkakor. Efter som man kände dem, fick de oftast ganska mycket. Man gav dem bröd, julkakor och litet sogel. Det fanns förr många som behövde litet extra till jul. Backstugufolk ser man inte till så mycket numera. Fattiga.

En gång var det en av tattarefolk, som ville ha grisarumpan. I allmänhet ville man inte ha den. Ty man trodde, att barn som åt den, blev korta som rumpan, växte inte. Det var ett stycke vid ryggen och rumpan, som man inte skulle äta.

Barn fick inte
äta grisrumpan.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

Jullekar.

Av nötter lade man först ut en figur i form av en räv. Jag minns inte riktigt, hur många det var, men jag tror, att det var på följande sätt. Till huvudet 3 nötter, halsen 2 nötter, benen 2, klorna 3, ryggen 5, bakbenen 2, klorna 3 och rumpan 10 nötter, alltså tillsammans 40 nötter. Var och en visste mycket väl, hur många nötter det var och hur de låg. Leken gick sedan till så att man i tur och ordning skulle försöka plocka så många nötter som möjligt av räven eller allra bäst ta hela räven. Den som för tillfället försökte, skulle blunda och ta nötterna i tur och ordning under det han sade: "Rävns huvud, rävns huvud, rävns huvud, rävns hals, rävns hals, rävns ben, rävns ben, rävns klo, rävns klo, rävns klo," o.s.v. Om man skulle ta det högra eller vänstra benet först, minns jag inte. Men om det nu var någon som tog fel, när han höll på och plockade, slog man honom på fingrarna och han måste lämna tillbaka de nötter, han redan lyckats ta. Den som tog hela räven fick den och hade således vunnit leken.

Jullekar.
Rävleken

Småland.
Aristoteles osv.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

En person tog några nötter i vardera handen, gick och ställde sig framför en annan, snurrade runt med händerna och sade: Nota gunne

de'vore gott jag vunne
vilken näve är rikast
den som är ovan eller under.

varvid han lade den ena handen över den andra. Om man då gissade bra och tog den hand som det var mest nötter i, fick man de nötterna, men om man gissade på den andra handen, måste man lägga dit så många, att det blev lika många nötter i båda händerna.

Man lade en nöt under ett finger, knöt ihop händerna och sade till någon av de övriga:

"Min so lask åt skogen!" --
"Min mä." --
"Vilket trä' vilas hon under?" --
"De' bästa där ä'." --
"Vilket ä' de'?"

Den andre skulle då peka på det finger, under vilket han trodde, att nöten låg. Om han tog rätt, fick han nöten, men gjorde han inte det, måste han lägga dit en av sina egna nötter under detta finger. Så kunde man fortsätta några gånger tills man fick tag i den ditlagda nöten.

Nota gunne.

"Min so lask
åt skogen".

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2345

Man tog några nötter i handen och frågade: "Udda eller Udda eller jämt. jämt?" Om den tillfrågade svarade fel, måste han lägga dit en nöt. Eller också frågade man: "Udda eller jämt, gäller så många?" Om man då svarade fel och sade oriktigt antal, måste man lägga dit så många nötter, att det rätta antalet nåddes, antingen man gissade under eller över.

Man hade några nötter i handen och frågade

"Min so är luden"

"Min so är luden." ---

"De' ä' min me'." ---

"Hur många hår har hon?" ---

Gissade man då under det riktiga antalet, måste man lägga dit nötter, men om man gissade för högt, fick man själv antalet mötter, som skiljde åt.

2345

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Herrgården Tagel.

Herrgården
Tagel.

När jag tjänade på Tagel hade vi 50 kr. om året. De två sista ökades det till 75 kr. Dessutom fick vi klänningstyg till julklapp.

Gamle baronen var som en riktig patriark. Det var en snäller gubbe.

På den tiden var man uppe tidigt om morgnarna och städade. $\frac{1}{2}$ 5 började vi. Men det var då så mörkt att vi måste använda ljus. Det enda som vi då hade att ta till var talgljus. Visserligen hängde en fotogenlampa i salen, men den fick vi inte tända.

När barnen i godsets familjer skulle konfirmeras, fick de förr svart klänningstyg, ^(av herrgårdens ägare) förekommer inte nu.

2345

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Rallen

I Tagels kök står ännu i dag en möbel, som de kallar rallen. Den är ett stort bord, som är försett med lock och under det den egentliga rallen med liggplatser. Förr låg jungfrurna där. Locket fälldes då ut, så att tre stycken kunde ligga i rallen och två på locket. Om dagarna lades sängkläderna i rallen.

2345

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Till julen var det mycket arbete. Då skulle det bryggas, ljus stöpas m.m.

Julen på Tagel.

Kl. 1 skulle arbetet avslutas på gården och arbetarna Julafton ha fritt. Alla dagsverkare, drängar och statare samlades då i köket och doppade i grytan.

På kvällen skulle man åter fram till gården och nu var hela familjen med. Man samlades först i salen, där baronen läste julevangeliet och en berättelse, och en psalm sjöngs. Sedan skulle alla drängar, pigor, kogubbar, alla ha kaffe. I salen var vackert dekorerat med mycket ljus, två granar och krubban. Den enda fotogenlampan, som då fanns, tändes. För övrigt användes talgljus.

Sedan skulle man äta. Herrskapet åt i salen. Folket åt i ett rum intill köket. Maten bestod av lutfisk, potatis, bruna bönor, kött korv, fläsk, gröt, kräm och mjölk och kaka till det.

Julklappar utdelades också. 5 kr. till alla karlarna. Flickorna fick förkläden, tyg, näsdukar, allt sånt där. Förr fick också barnen julklappar, tills de hade fyllt 15 år. Men det är borttaget nu.

Dessa patriarkaliska seder bibehållas till stor del ännu i dag.

Något som nu är borttaget är julhögarna. De brukade ligga på rallen i köket, när folket kom på kvällen. Julhögarna brukade man ta med sig hem. Pigorna skickade dem ofta hem till sina föräldrar.

2345

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Julhögarna innehöll 3 stora limpor, en vanlig grov vörtbröds Julafton. kaka, en annan av fint mjöl, samt en liten tunn limpa, 1 vete brödsess samt 1 talgljus. På rallen hade man julafton lagt på en ny vit duk.

Man brukade komma vid $\frac{1}{2}$ 6-tiden och sedan höll julaf- tonsfirandet framme på gården på till 10,11-tiden.

På juldagsmorgonen skulle alla fram på kaffe före julottan. Det är numera bortlagt liksom att drängarna och statarna åto frukost framme på gården juldagen.

Juldagen.

Alla åkte sedan till ottan med bloss.

Ännu i dag är det brukligt att barnen tas dit efter jul. Det brukar vara dagen efter trettondagen eller någon av de närmaste. De är de av godsets barn, som ännu icke konfirmerats, som få gå dit. När baronen levde, bjöd han själv barnen på äpplen. Nu ha de en jultomt, som gör det, och barnen ska gissa vem det är. De få en tallrik med godsaker, nötter och äpplen, som de ta med hem i näsdukarna. Man leker kring julgranen och sist plundras granen. På kvällen bjudas de också på gröt och mjölk.

Bjudning för godsets barn.

2345

- 18 -

2345

2345

P. a.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Om det regnar sju sovaredagen, ska det regna
i sju veckor därefter.

Väderleksmärke.

Acc. n:r 2345

232845

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat

Tilda Danielsson
född 1864

av

Martin Larsson,

Nuvarande vistelseort: Sjuhult, Mistelås *Helbo k:s.*
Huvudsakligaste " : Mistelås, Smål.

sommaren 1929.

Register:

	sid.
Nyfött barn, elden får inte slockna i spisen	1
Julen i min barndom	2-10
Jullekar med nötter, rävleken, nota gunne, "min so lask år skogen", udda eller jämt, "min so är luden".	11-13
Herrgården Tagel, rallen, julen på Tagel	14-17
Regn sjusovaredagen	18